

УДК 378.015.311:379.8

ЮЛІЯ БОЛОВАЦЬКА

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДНИК ЦІЛІСНОГО ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА ВНЗ

У статті проаналізовано підходи щодо проектування цілісного виховного середовища вищого навчального закладу. Особливу увагу приділено впливу культурно-дозвіллевої діяльності на виховання студентів.

***Ключові слова:** середовище, виховне середовище вищого навчального закладу, культурно-дозвіллева діяльність, творчий розвиток студентської молоді.*

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні тривають реформи, спрямовані на оновлення вищої освіти, зокрема виховного процесу.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури виявлено суперечності між зростаючою потребою сучасного суспільства у творчій особистості та існуючою системою підготовки студентів, яка недостатньо реалізує потенціал ВНЗ з розвитку творчості. Ці протиріччя зумовлені невідповідністю між сутністю виховання, культурно-дозвіллевою діяльністю й існуючими формами і методами проведення дозвілля.

Серед потужних виховних факторів, які впливають на творчий розвиток особистості, вагоме місце займає створення цілісного виховного середовища ВНЗ. Створення такого виховного середовища має бути орієнтоване на розвиток творчих здібностей студентської молоді в умовах культурно-дозвіллевої діяльності.

Культурно-дозвіллева діяльність являє собою багатогранну, цілісну систему, яка включає педагогічні методика і технології, що створюють можливості вибору змісту, форм і засобів виховання студентської молоді, забезпечують альтернативність у задоволенні духовних запитів особистості, її інтересів, пізнавальних та інтелектуальних можливостей. Це частина виховної системи, що спрямована на розвиток особистості та створення культурних цінностей. При цьому ефективність культурно-дозвіллевої діяльності досягається не за рахунок збільшення кількості виховних заходів, а шляхом підвищення їхньої якості. В процесі організації дозвілля є елементи творчості, коли студенти із суб'єктів споживання перетворюються на суб'єктів творення [2, с. 176].

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема створення виховного середовища як найбільш доцільної форми організації життєдіяльності студентів, розвитку на засадах моральних та естетичних ідеалів висвітлено в дослідженнях вітчизняних (І. Бех, О. Безпалько, І. Зверева, В. Сластьонін) та зарубіжних (М. Вебер, Ф. Фідлер) науковців.

Як слушно зауважує Н. Селіванова, у ХХ столітті сформувалася нова група технологій – соціальна технологія, і виховне середовище є яскравим її проявом [4, с. 38].

У працях А. Аріарського, Ю. Бондаревської, М. Кривко, В. Рачкова, В. Тріодіна розкрито проблеми організації дозвіллевої діяльності у вищих навчальних закладах. Аналіз наукових праць показав, що проблема культурно-дозвіллевої діяльності як складника цілісного виховного середовища ВНЗ ще недостатньо досліджена як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Поняття «виховний простір», «цілісне виховне середовище» вимагають теоретичного обґрунтування та практичної розробки методів і засобів культурно-дозвіллевої діяльності з орієнтацією на творчу самореалізацію особистості, врахування її індивідуальних особливостей.

Актуальність окресленої проблеми обумовила **мету** нашого дослідження – проаналізувати культурно-дозвілєву діяльність у контексті цілісного виховного середовища ВНЗ та фактори її впливу на розвиток творчих здібностей студентської молоді.

Виклад основного матеріалу. Виховання у вищій школі творчої професійно компетентної особистості, що здатна брати активну участь у культурно-дозвілєвій діяльності, вимагає проектування цілісного виховного середовища, зорієнтованого на встановлення продуктивних, психологічно комфортних взаємовідносин між суб'єктами. Негативно впливає на його проектування зниження в суспільстві соціального статусу науково-педагогічних працівників, відсутність у викладачів матеріальних і моральних стимулів для ефективної педагогічної діяльності. Потребує підвищення професійний і культурний рівень частини викладачів.

Виховне середовище виникає в результаті конструктивної діяльності його суб'єктів, умінні працювати в команді.

Термін «виховне середовище» має тривалу історію. Звернемося до історико-педагогічного аналізу цієї проблеми. У теорії та практиці виховання першої половини ХХ століття знаходимо передумови трактування середовища як засобу управління процесом становлення особистості дитини. Зокрема, С. Шацький стверджує, що «...весь педагогічний процес як складне явище соціального порядку спрямовується в ту чи іншу сторону, змінюється якісно або кількісно у залежності від зміни середовища» [5, с. 132].

На думку В. Докучаєвої, середовище сприймається не тільки як об'єктивний чинник становлення особистості, але й як об'єкт педагогічного впливу, у результаті чого вона стає засобом виховання: «...середовище, яке створюється з метою педагогічного впливу» [2, с. 202].

Нам імponує думка Л. Виготського про те, що «... вчитель є організатором та управлінцем виховного середовища».

Л. Новікова зауважує, що у будь-якому випадку середовище трактується як об'єктивно дані обставини, якими, за наявності певної мети, можна більш-менш успішно керувати [3, с. 47].

Зважаючи на існуючі підходи до визначення виховного середовища, ми розглядаємо цілісне виховне середовище ВНЗ як педагогічно організовану, особистісно зорієнтовану форму особистісного та професійного розвитку студентської молоді. При цьому слід наголосити, що не варто розглядати цілісне виховне середовище як однобічний вплив спеціально організованого педагогічного середовища. Функціональну природу виховного середовища визначає оптимально побудована педагогічна взаємодія, в якій студент не лише сприймає вплив суб'єктів виховного середовища, а й сам набуває якості суб'єкта, обумовлюючи тим самим стан і тактику розвитку цілісного виховного вузівського середовища.

У контексті нашого дослідження ми здійснили спробу визначити основні фактори впливу виховного середовища Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка на становлення особистості майбутніх педагогів. Ми виходили з тих міркувань, що будь-яка освітня система, що формує особистість лише через інформаційний канал, у своїй основі не спроможна забезпечити всебічно-повноцінного розвитку людини [1, с. 119]. Вагомим складником виховного середовища ВНЗ у цьому контексті є система виховної діяльності.

Розроблена і апробована нами система виховної діяльності на природничому факультеті ПНПУ імені В.Г. Короленка передбачає:

1. розвиток особистості студента як суб'єкта власного життя;
2. створення умов для самореалізації, самоствердження, прояву творчих здібностей і нахилів кожного студента факультету;
3. формування професійних якостей майбутніх учителів через залучення до різних видів діяльності (культурно-дозвілєвої, громадської, художньо-творчої, спортивної, тощо).

До основних складових цілісної системи виховного середовища природничого факультету входить:

- наукова розробка цілісної системи виховної діяльності зі студентами на засадах співробітництва, особистісно-діяльнісного підходу;
- співпраця з органами студентського самоврядування факультету, університету;
- планування виховної діяльності на факультеті;
- співпраця з громадськими та державними організаціями, відділом у справах сім'ї, молоді та спорту виконавчого комітету Полтавської міської ради;
- діяльність гуртків, студій, клубів за інтересами;
- виховна діяльність у гуртожитках;
- утвердження традицій факультету та пошук інновацій.

Варто відмітити імпрезу як важливу форму діяльності з формування у студентської молоді природничого факультету професійних якостей.

Імпреза – комплексна, колективна, тематична форма організації добродійної діяльності студентів, викладачів, співробітників факультету, присвячена актуальній соціально-педагогічній проблемі та шляхам її вирішення засобами художньо-творчої діяльності. Студенти факультету традиційно відвідують дитячі притулки, спілкуються з дітьми, демонструють підготовлені тематичні ранки, постановки, казки. Така форма роботи дає можливість її учасникам проявити свої здібності, розкрити творчий потенціал, підтримати тих, хто потребує допомоги (дітей-сиріт, творчо обдаровану молодь або конкретний заклад для дітей та молоді). Це дає підстави розглядати систему виховної діяльності зі студентством як важливу складову цілісного виховного середовища ВНЗ через особистісне зростання і колективне становлення.

Вважаємо, що виховне середовище ВНЗ є динамічною, складно організованою соціально-педагогічною системою, яка функціонально об'єднує наступні підсистеми:

- *особистісно-професійного розвитку*, що ініціює розвиток і реалізацію творчого потенціалу суб'єктів виховання, зміцнюючи у студентів здібності до створення оригінального освітнього і наукового продукту, соціальної активності, відповідальності за рішення, які приймаються;
- *інституціональну*, зберігаючи спадкоємність традицій, культурних, національних і регіональних особливостей, що надають проектувального характеру освітньо-виховному процесу;
- *подієво-тимчасову*, включаючи впорядковану сукупність взаємозв'язаних подій, створених у сфері перебування суб'єктів виховання, що підвищують їх сенситивність до творчості.

Під час моделювання цілісного виховного середовища ВНЗ важливе значення має залученість студентської молоді до культурно-дозвілєвої діяльності. Адже найважливішим завданням вищої школи є не лише підготовка висококваліфікованого фахівця, але й особистості, здатної до саморозвитку та самоосвіти, що має систему цінностей, які забезпечують його активну участь у становленні громадянського суспільства. Усі ці вимоги можуть успішно реалізовуватися вищим навчальним закладом через цілісне виховне середовище, де важливим складником є організація культурно-дозвілєвої діяльності студентів.

Дослідники педагогіки дозвілля культурно-дозвілєву діяльність визначають як: процес освоєння людиною світу; колективний та індивідуальний спосіб життєдіяльності людей, які здатні створювати, зберігати та поширювати культурні цінності; спеціалізовану підсистему духовно-культурного життя суспільства; сферу життєдіяльності що відкриває унікальні умови формування внутрішнього світу, підвищення культури і всебічного розвитку особистості; засіб розкриття і реалізації сутнісних сил людини [2, с. 82].

Специфіка механізму культурно-дозвіллевої діяльності обумовлена дозвілєвими потребами суб'єкта, глибина яких характеризує його з сутнісного боку, показує відповідний рівень розвитку. Особливо чітко потреби проявляються в діяльності з засвоєння культурних цінностей і їх створення.

А.Жарков відмічає, що саме потреба служить спонукачем до діяльності, але цілеспрямованою вона стає тоді, коли людина бачить реально або у своєму уявленні предмет, що задовольняє потреби. Цей предмет і стає мотивом діяльності. Тож культурно-дозвіллева діяльність є соціальною і характеризується можливістю до саморозвитку та самореалізації суб'єкта в залежності від рівня розвитку, творчого потенціалу, спрямованості духовного спілкування, що дозволяє кожній людині бути об'єктом культурної дії, носієм культури та її творцем [3, с. 126].

Специфіка культурно-дозвіллевої діяльності ВНЗ полягає в домінуванні особистих інтересів і схильностей студентів, її емоційному забарвленні, педагогічній доцільності організації, відсутності нав'язливого контролю. Особливе значення культурно-дозвіллевої діяльності має для молоді, яка проходить період інтенсивного становлення особистості, адже саме дозвілля допомагає їй у реалізації здібностей, духовному та творчому розвитку.

Як складник цілісного виховного середовища ВНЗ, дозвілля забезпечує:

- розвиток інтелектуальних, психічних, фізичних функцій;
- розвиток емоційних, творчих здібностей студентської молоді;
- зміну ставлення до себе, становлення самосвідомості;
- зміну ставлення до світу – формування світогляду, активної життєвої позиції.

Попри те, що пріоритетність особистості у вищій освіті зростає, і головною метою є формування і розвиток особистості фахівця, педагогіка на всіх рівнях навчально-виховного процесу підмінена дидактикою.

Як показує практика, у виховному середовищі вищих навчальних закладів відбувається об'єктивний процес зміщення акценту громадського виховання на самовиховання, самоформування особистості. Цей інноваційний процес свідчить про вплив на виховання демократичних процесів у суспільстві, розвитку ринкових стосунків, оволодіння молоддю новими соціальними навичками.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Таким чином, цілісне виховне середовище вищого навчального закладу є важливим фактором професійного становлення і особистісного розвитку студентської молоді. Культурно-дозвіллева діяльність як важлива його складова спрямована на здобуття студентами знань, умінь і навичок за інтересами, реалізацію духовного і творчого потенціалу, професійне самовизначення, створення культурних цінностей.

Перспективи подальших досліджень у даному контексті ми вбачаємо у вивченні сутнісних особливостей цілісного виховного середовища ВНЗ стосовно його впливу на формування особистості майбутнього педагога.

Список використаних джерел

1. Виховна робота зі студентською молоддю: Навч. посіб. / [За заг. ред. Т. Ю. Осипової]. – Одеса: Фенікс, 2006. – 288 с.
2. Докучаєва В. В. Проектування інноваційних педагогічних систем у сучасному освітньому просторі / В. В. Докучаєва. – Луганськ: Альма-матер, 2005. – 304 с.
3. Жарков А. Д. Теория и технология культурно-досуговой деятельности / А. Д. Жарков. – М.: Издательский Дом МГУКИ, 2007. – 480 с.
4. Новикова Л. И. Школа и среда / Л. И. Новикова. – М.: Знание, 1985. – 80 с.
5. Селиванова Н. Л. Воспитательная среда как объект педагогического исследования / Н. Л. Селиванова – Калуга: Институт повышения квалификации учителей, 2000. – 248 с.
6. Шацкий С. Т. Педагогические сочинения: в 4-х томах. / С. Т. Шацкий. – М.: Просвещение, 1964 – . – Т. 2. – 1964. – 475 с.

Стаття надійшла до редакції 28. 03. 2013

Боловацкая Ю.

Полтавский национальный педагогический университет имени В.Г. Короленко, Украина

**КУЛЬТУРНО-ДОСУГОВАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЦЕЛОСТНОЙ
ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ ВУЗА**

В статье проанализированы взгляды ученых относительно проектирования целостной воспитательной среды высшего учебного заведения. Отражен вопрос влияния культурно-досуговой деятельности как составляющей воспитательной среды ВУЗА на творческое развитие студенческой молодежи.

Ключевые слова: *среда, воспитательная среда высшего учебного заведения, культурно-досуговая деятельность, творческое развитие студенческой молодежи.*

Bolovatskaya Y.

Poltava Korolenko national pedagogical university, Ukraine

**CULTURAL AND RECREATIONAL ACTIVITIES AS CONSTITUENT OF INTEGRAL EDUCATOR
ENVIRONMENT OF UNIVERSITY**

In the article the looks of scientists are analyzed in relation to planning of integral educator environment of institution of higher learning. The question of influence cultural and recreation activities is reflected as a making educator environment of institution of higher learning on creative development of student young people.

Keywords: *environment, educator environment of institution of higher learning, cultural and recreational activities, creative development of student young people.*